

УДК 351.84

І. М. Лопатченко,
аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики,
ХРІ НАДУ при Президентіві України

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОФІЛАКТИКИ СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА

I. Lopatchenko,
Post graduate student of Social and humanitarian policy Department,
KRI NAPU, Kharkiv

MECHANISMS OF PUBLIC POLICY PREVENTION OF SOCIAL ORPHANHOOD

Робота присвячена вивченню механізмів реалізації державної політики профілактики соціального сирітства. Запропоновано концептуальну модель, що передбачає підвищення ефективності профілактики соціального сирітства шляхом оптимізації організаційно-правового та соціально-психологічного механізмів. Організаційно-правовий механізм охоплює використання та вдосконалення існуючої нормативно-законодавчої бази, яка забезпечує структурні, функціональні та інші ресурсні компоненти механізмів реалізації державної політики профілактики соціального сирітства. Базою соціально-психологічного механізму реалізації державної політики профілактики соціального сирітства є сучасні соціальні технології та психологічна компетентність суб'єктів взаємодії (представники органів влади, громадськість, батьки, діти тощо) щодо процесу профілактики. Комплексне використання об'єктивних (організаційно-правового) і суб'єктивних (соціально-психологічного) факторів профілактичної діяльності має сприяти подальшому вирішенню актуальних і соціально значущих завдань, що стоять перед українською державою сьогодні, а саме: пошуку шляхів зниження зростання соціального сирітства й підвищення ефективності його профілактики.

The work is devoted to learn the mechanisms of implementation of the state policy of prevention of social orphanhood. The conceptual model is proposed, it provides for increasing the effectiveness of prevention of social orphanhood due to optimization of organizational-legal and socio-psychological mechanisms. Organizational-legal framework covers the use and improvement of legislative framework, which provides the structural, functional, and other resource components of mechanisms for the implementation of state policy for the prevention of child abandonment. The basis of socio-psychological mechanism for the implementation of state policy for the prevention of child abandonment are the modern social technologies and psychological competence of subjects interaction (representatives of the authorities, the public, parents, children, etc.) on the process of prevention. Integrated use of objective (organizational and legal) and subjective (social and psychological) factors prevention activities should contribute to further address current and socially important problems that exist today in front of the Ukrainian state, namely the search for ways to reduce the growth of social orphanhood and improve the effectiveness of prevention of this phenomenon.

Ключові слова: профілактика соціального сирітства, соціально-психологічний механізм, організаційно-правовий механізм, концептуальна модель.

Key words: prevention of social orphanhood, social-psychological mechanism, organizational-legal framework conceptual model.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ В ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Актуальність теми обумовлена тим, що стабільність і розвиток держави, яка спирається на засади демократії, неможливі без комплексного подолання проблем, які ви-

никають у найдраматичніші періоди становлення країни. Одним з актуальних і соціально значущих завдань, що стоять перед українською державою сьогодні, є пошук шляхів зниження зростання соціального сирітства й підвищення ефективності його профілактики. Профілактика є

одним з перспективних і важливих напрямів діяльності з розв'язання проблеми соціального сирітства. Саме тому розробка дієвих механізмів реалізації державної політики профілактики соціального сирітства в управлінських проектах на всіх рівнях (від місцевого до загальнодержавного) і на всіх етапах (від підготовки рішень до їх виконання) дозволяє підвищити ефективність здійснення владних функцій в цілому. Отже, визначення механізмів реалізації державної політики профілактики соціального сирітства, шляхів її вдосконалення та впливу на демократичні процеси сучасної України є актуальним для науки державного управління. Вирішенню даної проблеми і присвячена наша робота.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз останніх досліджень та публікацій з цієї проблеми показує, що проблема профілактики соціального сирітства є предметом міждисциплінарних досліджень.

Вона знаходить своє відображення в цілому ряді психологічних (Є. Волянська, Н. Іванова, Л. Оліференко), соціально-педагогічних (Л. Буніна, О. Кочерова, Ж. Петровичко, О. Фількіна, Т. Шанина), соціологічних (О. Балакірєва, А. Бобришева, Л. Волинець, О. Гетта, І. Пеша, Т. Сіротченко, О. Топоркова), економічних (Є. Рибинський, В. Бочарова, М. Лазутова), правових (Л. Пірог, С. Бандура), соціологічних (Г. Осадча, Є. Проніна) дослідженнях. Різні аспекти соціального сирітства як суспільної проблеми охарактеризовано у працях науковців І. Братусь, І. Демент'єва, І. Дубровіна, І. Зверєвої, Н. Комарова, Л. Кривачук, Г. Лактіонової, В. Оржеховської, І. Осипової, В. Смирнова, П. Селяніна, С. Толстоухової, І. Шатилова, О. Яременка тощо. Проте з позицій науки державного управління дане явище вивчене недостатньо.

Питання зміни ролі владних структур у суспільстві та характеру їх взаємозв'язку з громадськістю з вирішення проблем соціального сирітства не було розглянуто комплексно, без урахування регіональних особливостей та соціально-політичної ситуації в Україні. Негативним наслідком минулих реформ є те, що реорганізація державної системи соціального захисту дітей проводиться безсистемно, на рівні державних органів влади не окреслено концепції реформування соціальної галузі в питаннях роботи із сім'ями та захисту прав дітей. Важливим елементом соціальної політики держави є розробка та впровадження програм профілактики соціального сирітства. Розробка пропозицій щодо удосконалення діяльності владних установ в Україні, вимагає урахування регіональних особливостей соціально-економічної та соціально-політичної ситуації, характеру відносин між владними установами та громадськістю. Для обґрунтованості подальших пропозицій і було проведено наше дослідження.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою нашого дослідження є обґрунтування теоретичних засад та розробка механізмів реалізації державної політики профілактики соціального сирітства як основи демократизації державного управління.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Профілактика є одним з перспективних і важливих напрямів діяльності з розв'язання проблеми соціального сирітства. Термін "профілактика" (від грецького "запобіжний") звичайно асоціюється із запланованим попередженням якої-небудь несприятливої події, тобто усуненням причин, здатних викликати ті або інші небажані

наслідки [2]. З вищесказаного випливає, що профілактика це запланована послідовність або комплекс дій, які спрямовані на досягнення визначеного результату.

Часто профілактика вимагає комплексного підходу, який приводить у дію системи й структури, здатні запобігти можливим проблемам або розв'язати поставлені завдання. Профілактична діяльність, здійснювана на рівні держави через систему заходів підвищення якості життя, мінімізацію факторів соціального ризику, створення умов для реалізації принципу соціальної справедливості, називається соціальною профілактикою. Соціальна профілактика створює те необхідне тло, на якому більш успішно здійснюються всі інші види профілактики: психологічна, педагогічна, медична й соціально-педагогічна.

Виділяють кілька рівнів профілактичної діяльності відносно соціального сирітства:

— загально-соціальний рівень (загальна профілактика) передбачає діяльність держави, суспільства, їх інститутів, спрямовану на вирішення протиріч у галузі економіки, соціальному життю, у морально-духовній сфері;

— спеціальний рівень (соціально-педагогічна, соціально-психологічна) полягає в цілеспрямованому впливі на негативні фактори, пов'язані з окремими видами відхилень або проблем;

— індивідуальний рівень (індивідуальна профілактика) є профілактичною діяльністю відносно конкретних осіб, поведінка яких має риси відхилень або проблемності.

Крім рівнів, автори виділяють різні види профілактичної діяльності: первинна, вторинна та третинна [2]. Головною метою первинної профілактичної діяльності є створення умов, які зменшують ризик раннього соціального сирітства. Цільовою групою є підлітки та молодь, яка не перебуває в шлюбі. Вторинна профілактика спрямована на попередження відмов від дітей. Цільовою групою є самотні матері, сім'ї групи ризику на етапі вагітності жінки та після народження дитини, сім'ї у складних життєвих обставинах. Третинна профілактика спрямована на попередження відтворення соціального сирітства.

Під профілактикою соціального сирітства розуміють комплексний і цілеспрямований процес створення оптимальних умов, що сприяють формуванню таких особистісних якостей дитини-сироти, як самостійність, уміння вирішувати складні життєві проблеми, адекватно оцінювати себе, свої дії й вчинки, дії та вчинки інших людей, конструктивно, безконфліктно спілкуватися й вибудовувати рівноправні взаємостосунки з навколишніми, контролювати свої емоційні прояви та імпульсивну поведінку [2]. Основною метою профілактики відтворення соціального сирітства є відновлення у дитини порушених моральних, культурних, соціальних і міжособистісних зв'язків, формування у дітей-сиріт досвіду вирішення життєвих проблем і відповідальної поведінки в питаннях планування й створення сім'ї.

Механізм профілактики соціального сирітства охоплює систему параметрів, що характеризують учасників процесу профілактичної діяльності, сукупність проявів самого процесу профілактики, нормативно-правовий та організаційний простір (ресурси та можливості учасників профілактичної діяльності), а також інформаційні потоки та зворотній зв'язок в системі взаємодії органів влади і громадськості. Розробка концепції механізму профілактики соціального сирітства в державному управлінні потребує таке розуміння форм, параметрів, функцій, характеристик як суб'єктів, так і самого процесу взаємодії, коли

кінцевою метою є побудова стратегії співробітництва органів влади і громадськості.

Стосовно нашого дослідження, під механізмом профілактики соціального сирітства в державному управлінні ми будемо розуміти систему послідовних дій (порядок дій), комплекс методів та заходів (як організаційно-правового характеру, так і соціально-психологічного), що ґрунтуються на принципах державного управління і спрямовані на подолання суперечливості інтересів держави та громадськості з вирішення проблеми зниження рівня соціального сирітства й підвищення ефективності його профілактики.

Концептуальна модель, запропонована нами, характеристика структури якої надана в таблиці, передбачає підвищення ефективності механізму профілактики соціального сирітства шляхом оптимізації організаційно-правового та соціально-психологічного механізмів. Наші пропозиції стосуються, використання та вдосконалення існуючої нормативно-законодавчої бази, яка забезпечує структурні, функціональні та інші організаційно-правові ресурсні компоненти профілактичної діяльності. Базою соціально-психологічного механізму є сучасні соціальні технології вдосконалення процесу взаємодії представників органів влади, сімей, дітей та громадськості, а також відповідних соціально-психологічних компетенцій суб'єктів профілактичної діяльності (табл. 1).

Стосовно організаційно-правового механізму — можна сказати наступне. Органи влади вже здійснюють певну роботу. Проблема полягає в наданні вже наявної профілактиці дієвого характеру. В системі органів державної влади України існують окремі підрозділи та, навіть, цілі органи, чийм головним (а іноді і єдиним) завданням є організація здійснення профілактики соціального сирітства. На загальнонаціональному рівні такими органами є, перш за все, Міністерство соціальної політики України, яке є центральним органом виконавчої влади з формування та реалізації державної політики у сфері надання соціальних послуг сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах. Профілактика соціального сирітства виділена в окремий значущий напрям діяльності міністерства, з основними засадами, якого можна ознайомитися безпосередньо на сайті міністерства mlsr.gov.ua. На територіальному рівні органами профілактики є центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, що здійснюють роботу з дітьми-сиротами й дітьми, позбавленими батьківського піклування, служби у справах дітей обласної державної адміністрації та інші органи державної влади регіону, обласні центри матері та дитини, в яких надаються послуги з реабілітації та соціальної адаптації жінок, що опинилися у складних життєвих обставинах, центри соціально-психологічної реабілітації дітей та державні дитячі виховні установи.

Детальний аналіз діяльності цих установ змушує переоцінити їх роль у забезпеченні організації профілактики соціального сирітства. Наявна організаційна структура на центральному рівні, не забезпечує участі всіх зацікавлених сторін (представників влади та громадськості), оскільки її діяльність зосереджена переважно на вирішенні окремих проблем, а не комплексного підходу. В той же час, сучасні органи цілком спроможні (за умов незначної трансформації) забезпечити достатньо успішну взаємодію влади та громадськості з проблем профілактики соціального сирітства. Так, це забезпечить дійсно дієвий характер державної політики щодо профілактики соціального сирітства.

Таблиця 1. Характеристика моделі профілактики соціального сирітства

Характеристики	Фактори	Механізми	База
Блоки			
I	Об'єктивний	Організаційно-правовий	Нормативно-законодавча
II	Суб'єктивний	Соціально-психологічний	Технологічна.

Крім цього, на територіальному рівні необхідно налагодити взаємодію між службами у справах дітей обласної державної адміністрації, іншими органами державної влади регіону з благодійними фондами, громадськими організаціями та громадськістю. Позитивним є створення обласних центрів матері та дитини та єдиної інформаційно-аналітичної системи. Крім того, конструктивним кроком є інформаційна робота серед мешканців територіальних громад з питань щодо підвищення ролі відповідальності громади у долі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Стосовно нормативно-законодавчої бази профілактики соціального сирітства необхідно відмітити, що упродовж останніх років відбулися значні зміни в законодавстві України щодо дітей та сімейної політики. Питання покращення правового та соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа, регламентується цілим рядом законодавчих актів, а саме: Конституцією України [1], Сімейним кодексом України [10], Законами України "Про охорону дитинства" [6], "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування" [3], "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю" [9], "Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей" [4], "Про освіту" [5], "Про соціальні послуги" [8], а також багатьма нормативно-правовими актами.

Одним із напрямів подальшого вирішення проблеми профілактики соціального сирітства в Україні є впровадження інших інституцій сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а саме: прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу як повноцінних альтернативних сімейних форм виховання. Ці альтернативні форми виховання відрізняються від попередніх перш за все тим, що держава гарантує цим формам сімейного виховання дітей з груп соціального ризику постійну матеріальну та соціальну підтримку [12]. Державна соціальна підтримка та матеріальне забезпечення, що отримують батьки-вихователі, в 70,9 % (за даними соціальних опитувань) стає вагомим аргументом з боку прийомних батьків щодо створення прийомних сімей або дитячих будинків сімейного типу.

Юридично інституція прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу в Україні була закріплена Законом України № 2401-III "Про охорону дитинства" (від 26.04.2001 р.) та Сімейним кодексом України № 2947-III (від 10.01.2002 р. у редакції від 04.06.2009 р.), але пріоритетного значення ця проблема набула після прийняття Закону України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування" (зі змінами та доповненнями, внесеними законами України від 5.10.2006 р. № 230-V та від 7.02.2007 р. № 609-V), що визначив правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, і є складовою частиною законодавства про охорону дитинства.

Відповідно до постанов Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу" від 26.04.2002 р. № 564, "Про затвердження Положення про прийомну сім'ю" від 26.04.2002 р. № 565 та "Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини" від 24.09.2008 р. № 866, основними напрямками вирішення проблеми соціального сирітства в Україні є пріоритетна підтримка сімейних форм виховання та проживання дітей груп соціального ризику як альтернативних форм виховання, згідно зі світовим стандартом [11].

Водночас Міністерством соціальної політики України, визначено три категорії дітей як такі, що перебувають в складних життєвих обставинах: діти, які зазнали насильства; діти, які проживають у сім'ях, у яких батьки ухиляються від виконання своїх обов'язків; діти, які систематично залишають місце постійного проживання. За даними Міністерства соціальної політики (на кінець 2013 р.), в Україні налічується біля 30 тис. таких дітей. В той же час у нашій країні існує 275 державних дитячих виховних установ, з них: 53 школи-інтернату; 115 дитячих будинків; 48 будинків малютки; 56 будинків-інтернатів. Закінчивши ці установи, з них: тільки 25% випускників інтернатів постійно працевлаштовані; тільки 1% випускників інтернатів отримують вищу освіту; кожний п'ятий вихованець стає "бомжем"; кожний сьомий намагається покінчити життя самогубством; 50% дітей попадають на лаву підсудних; 76% дітей бояться виходу з дитячої виховної установи; 70% вважають, що не зможуть отримати гарну освіту й професію, про яку мріють.

Системна криза в Україні, яка виникла після подій на майдані, вносить суттєві зміни в дану картину і потребує змін у системі профілактики сирітства як з точки зору організаційних, правових, так соціально-психологічних його механізмів.

Виходячи з якнайкращого забезпечення інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, органами влади найбільше уваги приділяється їх передачі на виховання саме до сімейних форм улаштування (усиновлення, опіка та піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу). У цілому, за результатами 2013 року, в сімейних формах виховання перебувало 76,4% від загальної кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування).

Усиновлення дитини є пріоритетною формою улаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки лише завдяки усиновленню дитина втрачає статус сироти і стає повноцінним членом нової родини. Однак із майже 96 тис. дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують захисту й підтримки, законодавчі підстави для усиновлення мають лише близько 30% дітей. Отже, це підкреслює необхідність комплексного підходу до профілактичної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавлених батьківського піклування, які потребують захисту й підтримки і збереження різних форм виховання, інтернатних у тому числі.

У зв'язку з розвитком сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, зі зменшенням загальної кількості дітей цієї категорії та дотриманням пріоритетності їх улаштування в сім'ї громадян, продовжилась позитивна тенденція щодо зменшення як чисельності вихованців інтернатних закладів загалом, так і дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що в них виховуються.

За даними Міністерства охорони здоров'я України, на кінець 2013 року функціонувало 47 будинків дитини, у яких на кінець року перебувало біля двох тисяч осіб

дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, було діючими 19 соціальних центрів матері та дитини, в яких надаються послуги з реабілітації та соціальної адаптації жінок, які через складні життєві обставини мають намір відмовитись від новонароджених дітей. У 2014 році за рахунок місцевих бюджетів було заплановано відкриття соціальних центрів матері у Дніпропетровській, Житомирській, Запорізькій та Одеській областях, однак на сьогодні ситуація є невизначеною.

Поруч із позитивною тенденцією зі зменшення кількості вихованців інтернатних закладів трапляються випадки негативної практики стимулювання батьків до влаштування дітей у ці заклади як спосіб подолання бідності. Особливо це стосується малозабезпечених сімей, де батьки за заявою з огляду на неспроможність задовольнити потреби дітей через бідність чи безробіття можуть улаштувати їх до інтернатних закладів. У цих випадках перебування дітей у спеціалізованих закладах розглядається батьками як єдина можливість для їх дитини отримати належну медичну допомогу та освіту. Крім того, існує зацікавленість керівництва інтернатних закладів у постійному поповненні вихованців, оскільки фінансування закладу залежить саме від чисельності останніх. Це створює перепони заходам, спрямованим на реорганізацію чи перепрофілювання таких закладів.

З огляду на це необхідним є обмеження і зведення до мінімуму шляхів потрапляння нових контингентів вихованців (зокрема підвищення якості соціальних послуг із підтримки сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, збереження їх виховного потенціалу), стимулювання зацікавленості працівників закладів до внутрішнього реформування їх установ, посилення роботи над розширенням мережі закладів нового типу та альтернативних форм улаштування дітей.

Однак найбільшим недоліком системи інтернатних закладів є те, що вона сприяє ізоляції дітей від суспільства, чим обмежує їх можливості. У більшості випускників цих закладів існують проблеми адаптації в суспільстві. Тому центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді здійснюється робота з дітьми-сиротами й дітьми, позбавленими батьківського піклування, особливо із числа випускників інтернатних закладів, спрямована на їх соціальну і психологічну адаптацію, підготовку до самостійного життя шляхом надання їм юридичної, психологічної та соціальної допомоги.

Є ще декілька напрямів профілактики соціального сирітства. Так попередження випадків відмов матерів від новонароджених дітей є одним з таких заходів. Профілактична робота з бездоглядними та безпритульними дітьми — це один напрям у запобіганні соціальному сирітству. З метою попередження дитячої бездоглядності, запобігання правопорушенням серед дітей, вжиття відповідних заходів щодо соціального захисту дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, службами у справах дітей спільно зі спеціалістами органів внутрішніх справ, освіти, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді систематично проводяться профілактичні заходи.

З огляду на вищезазначене актуальним залишається питання забезпечення ефективності діяльності суб'єктів соціальної роботи щодо раннього виявлення сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг, попередження вилучення дитини із сім'ї, зокрема розроблення комплексних соціальних послуг для цієї категорії сімей та впровадження нових технологій соціальної роботи з ними. Це підкреслює необхідність психологічної підготовки учасників соціальної

роботи та робить актуальним вдосконалення соціально-психологічного механізму профілактики соціального сирітства.

За результатами нашого дослідження, основою соціально-психологічного механізму є, по-перше, характеристики та психологічна компетентність учасників процесу реалізації державної політики профілактики соціального сирітства (представників влади, батьків, дітей та громадськості), по-друге, сукупність проявів самого процесу підтримки дітей, що спрямований на їх соціальну і психологічну адаптацію, підготовку до самостійного життя шляхом надання їм юридичної, психологічної та соціальної допомоги (соціальні та психологічні технології). Характеристики суб'єктів взаємодії і компоненти самого процесу профілактичної діяльності мають стати предметом цілеспрямованого формування для забезпечення повноцінного функціонування організаційно-правового механізму. Саме вказані ідеї і лягли в основу авторської розвивальної програми.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, концептуальна модель, запропонована нами, передбачає підвищення ефективності механізму профілактики соціального сирітства шляхом оптимізації організаційно-правового та соціально-психологічного механізмів. Наші пропозиції стосуються, використання та вдосконалення існуючої нормативно-законодавчої бази, яка забезпечує структурні, функціональні та інші ресурсні компоненти механізмів реалізації державної політики профілактики соціального сирітства. Базою соціально-психологічного механізму реалізації державної політики профілактики соціального сирітства є сучасні соціальні технології та психологічна компетентність суб'єктів взаємодії щодо процесу профілактики. Використання об'єктивних і суб'єктивних факторів має сприяти подальшому вдосконаленню державної політики профілактики соціального сирітства.

Література:

1. Конституція України: [із змін. та допов.] станом на груд. 2004 р. — Одеса: Негоціант, 2005. — 80 с.
2. Осипова И. И. Социальное сиротство: теоретический анализ и практика преодоления / И. И. Осипова. — Н. Новгород: НИСОЦ, 2009. — 208 с.
3. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [Електронний ресурс]: Закон України від 13 січня 2005 р. № 2342-IV-ВР. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cqi-bin//laws/main.cqi>
4. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей [Електронний ресурс]: Закон України від 24 січня 1995 р. № 20/95-ВР. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80-%D1%80>
5. Про освіту [Електронний ресурс] Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
6. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III // ВВР України. — 2001. — № 30. — Ст. 142.
7. Про Положення про Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]: Указ Президента України 06.04.2011 № 389/2011. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/389/2011>
8. Про соціальні послуги [Електронний ресурс]: Закон України від 19 червня 2003 р. № 966-IV-ВР. — Ре-

жим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15>

9. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю [Електронний ресурс]: Закон України від 21 червня 2001 р. № 2558-III-ВР. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>

10. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс]: від 10 січня 2002 р. № 2947-III-ВР. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

11. Сиротченко Т.А. Демографічна політика та соціальне сирітство: аналіз та прогноз сучасної ситуації / Т.А. Сиротченко, О.М. Гетта, А.О. Бобришева, О.А. Топоркова // Здоровье ребенка. — 2011. — №3 (30).

12. Филькина О. М. Мотивы создания замещающих семей у потенциальных приемных родителей / О.М. Филькина, Т.Г. Шанина, О.Ю. Кочерова // Системная интеграция и здравоохранение. — 2009. — № 4. — С. 54—65.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Constitution of Ukraine, Nehotsiant, Odesa, Ukraine.
  2. Osypova, I. (2009), Sotsyal'noe sivotstvo: teoreticheskyj analiz y praktyka preodoleniya [Social orphanhood: theoretical analysis and practice to overcome], NYSOTs, Novgorod, Russia.
  3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2005), The Law of Ukraine "On ensuring organizational and legal conditions for social protection of orphans and children deprived of parental care", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cqi-bin//laws/main.cqi> (Accessed 29 December 2014).
  4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1995), The Law of Ukraine "On the bodies and services for children and special facilities for children", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80> (Accessed 29 December 2014).
  5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On Education", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (Accessed 26 December 2014).
  6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "On Child Protection", VVR of Ukraine, vol. 30, 142 p.
  7. The President of Ukraine (2011), Decree of the President of Ukraine "On the Regulation of Ministry of Social Policy of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/389/2011> (Accessed 27 December 2014).
  8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "On Social Services", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15> (Accessed 28 December 2014).
  9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "On social work with families, children and youth", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2558-14> (Accessed 29 December 2014).
  10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002), Family Code of Ukraine, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (Accessed 24 December 2014).
  11. Sironchenko, T.A. (2011), "Population policy and social orphanhood: analysis and forecast of the current situation", Zdorov'e rebenka, vol. 3 (30).
  12. Fil'kina, O.M. (2009), "Motives creation of foster families for potential adoptive parents", Sistemnaja integracija i zdravoohranenie, vol. 4, pp. 54—65.
- Стаття надійшла до редакції 08.04.2015 р.*